

ÉLIÁS ISTVÁN – TUCZAI RITA

MÚZEUMPEDAGÓGIA SZABADIDŐBEN

A címben szereplő utalás kifejezi azt, hogy a múzeumpedagógia olyan formájáról lesz szó, amely szabadidős tevékenységet nyújt nem csak a benne résztvevő közönségnek, hanem szervezői számára is. Szabadidőnkben, egyfajta megszállottjaiként foglalkozunk vele.

Szakmai szempontból előnyei és hátrányai is vannak annak, hogy munkánkat korlátozott időkeretben tudjuk végezni. Legnagyobb előnye a szabadság. A Miskolci Galéria szabad utat enged múzeumpedagógiai elképzeléseink megvalósításához és nem támaszt különösebb követelményeket sem a munka mennyiségére, sem tartalmára vonatkozólag. (Egyedüli irányadók, a pályázatokban meghatározott feltételrendszerek követelményei, amelyek leginkább csak formai kritériumokra szorítkoznak.) Nem hajszolnak bennünket mások által támasztott elvárások. Saját magunk fogalmazhatjuk meg céljainkat, van időnk kivárni az eredményeket, és nem kell feladni szakmai elképzeléseinket, mondjuk a látogatottságszám növelése érdekében.

Korlátainkból igyekszünk előnyt kovácsolni. A vetélkedők kivételével nincs lehetőségünk iskolai csoportok bevonására – hiszen iskolaidőben mi is dolgozunk –, ezért Interneten keresztül próbálunk meg kapcsolatot teremteni a pedagógusokkal és a gyerekekkel. Weboldalainkat megtalálják, kommunikálhatnak velünk általa.

Nem áll módunkban a kiállítás szervezése és rendezése során pedagógiai szempontokat is érvényesíttetni, az előkészítő fázisokon nem vagyunk jelen. Mindig utólag a már adott kiállítási anyaghoz kell igazodnunk – ennek azonban megvan a változatosságában rejlő izgalma, bennünket is újabb és újabb megoldásokra sarkalló ereje.

Műhelyünk nem egyesület és nem alapítvány, hanem egyszerű szakmai szerveződés. Hat éves működése alatt a következőkkel foglalkoztunk, foglalkozunk:

- indítottunk egy helyi múzeumpedagógiai kiadványsorozatot, amely jelenleg 5 darabból áll
- városi és megyei múzeumi vetélkedőket rendezünk
- gyermekfoglalkozásokat vezetünk

metszéspont

- múzeumpedagógiai honlapot működtetünk
- gyermekmunkákból kiállítást rendezünk
- kapcsolódunk városi kulturális és országos múzeumi rendezvényekhez (pl. a Miskolci Szimfonikus Zenekarral 3 éve dolgozunk együtt gyermekkoncertjükön)
- múzeumpedagógiai konferencia sorozatot szerveztünk
- a Múzeumok Mindenkinek Program koordinációs munkájával igyekszünk segíteni és összefogni a város és a megye múzeumpedagógiai lehetőségeit.

...*képzőművészeti*
múzeumpedagógia...

A műhely szorosabban a Miskolci Galériához kötődik. A galéria pályázatok segítségével biztosítja a műhely működését, rendelkezésre bocsátja infrastrukturális hátterét, és teret enged rendszeres és ingyenes gyermekfoglalkozásainknak. Ebből adódóan profilunk leginkább a képzőművészeti kiállításokhoz, ezen belül is a *modern, a kortárs és a helyi* képzőművészethez kapcsolódik.

A galériának két időszak kiállító helyisége és több állandó kiállítása van. A kéthetente megújuló időszak kiállításaihoz igazítottuk a szombat délelőttökre szervezett, mindig változó témájú foglalkozásainkat. Kéthetente más és más kiállításra készülünk, a már kialakult menetrend szerint, de újra és újra végig járva a szokásos állomásokat: a megnyitókra járást, a helyszínen történő ötletelést, a feldolgozás módjának kitalálását, a szükséges anyagok beszerzését, az e-mailes levelező listánkra feliratkozott gyerekek értesítését, a foglalkozás előtt a helyszín berendezését (mindvégig a kiállítóterben dolgozunk), majd végeztével a takarítást és a honlap feltöltését.

A fenti körülmények következményeként a kidolgozott feladatokat, a jól működő ötleteket nem tudjuk többször, más csoportoknál is alkalmazni. Arra nincs lehetőségünk, hogy egy-egy foglalkozást a rendszeres ismétlődés által finomítsunk. Így minden foglalkozás – függetlenül a belefektetett szellemi és szervezési energiáktól – egyszeri és megismételhetetlen.

Nem nagyszabású reklámkampánnyal kísért, nem országos hírű kiállításokon dolgozunk, így a gyerekeket nem az adott kiállítással tudjuk becsalogatni. A megbízható rendszerességgel visszatérő foglalkozásokra építünk, amit akkor is megtartunk, ha a körülmények nem optimálisak.

Idáig hatvan foglalkozást tartottunk, amelyekből mintegy ötvenet dokumentáltunk részletesen a honlapunkon. Alkalmanként átlagosan húsz

gyermekkel dolgozunk együtt, de volt már olyan foglalkozásunk is, ahol a legkisebbeket segítő szülőkkel együtt meghaladtuk az ötven főt. 100-120 körül van a nálunk megfordult gyermekek száma, ebből kb. hetvenen többször visszatértek. Persze ezekhez az adatokhoz hozzá tartozik, hogy másfél évbe került, amíg gyermekfoglalkozásunk önálló lett, amikor már elhagyhattuk a saját ismerős körből történő részervezést, telefonálást, sms küldést, és elértük, hogy programunk kellő ismertséggel, vonzerővel rendelkezzen.

Ejtsünk néhány szót a képzőművészeti múzeumpedagógia általunk vállalható módszertanáról. Nem állandó gyerekcsoporttal dolgozunk, bár vannak olyan gyerekek, akik évek óta velünk tartanak, vagy időről-időre felbukkannak. Ráadásul a gyerekek életkora is erősen megoszlik: az óvodástól a középiskolásig. A műalkotások befogadásának élményéhez és az alkotói munka örömeéhez minden gyereknek szeretnénk biztosítani a körülményeket. Azt szoktuk mondani egymás között, nem gondozunk tehetséget, bármilyen képességű gyereket szívesen látunk.

A változó feltételeknek módszertani következményei vannak. Nem gondolkodhatunk feladatsorban, egymásra épülésben, projektekben. Minden foglalkozásnak meg kell teremtenie a maga inspiratív körülményeit. Így leginkább az egyéni alkotómunkára kerül a hangsúly, bár gyakran előfordul, hogy spontán alakulnak csoportok, párok az ismerős gyerekek között.

Az alkotói folyamatot egy beszélgetés előzi meg a gyerekekkel a kiállítás műtárgyairól. Kiemelünk néhány, a feladat szempontjából fontosabb művet. A beszélgetés során nem ismereteket mozgósítunk, hanem a gyerekek figyelmét igyekszünk vezetni a leendő feladat felé. A feladat kiadása tulajdonképpen a beszélgetés csomópontjának, a megfigyelt vizuális problémának tevékenységbe, aktivitásba való átfordítása.

Célunk a tevékenységen keresztül a műalkotásokkal való kapcsolat megteremtése, valamint a gyermeki kreativitás működtetése és fejlesztése. Ennek érdekében olyan alkotói légkör kialakítására törekszünk, ami mentes mindenfajta elvárástól. A feladatok ötletgeneráló koordináták, amiktől szabadon eltérhetnek a gyerekek.

A megszólított műalkotásokat a téma, a technika és/vagy a vizuális kifejezés problémái felől elemezzük a gyerekekkel. Ennek megfelelően ad-

*...a műalkotások
befogadásának élménye
és az alkotói munka
öröme...*

metszéspont

juk ki a feladatokat is, de minden életkorban törekszünk arra, hogy azok kapcsolódjanak a gyerekek élményvilágához. A kisebbeket elképzelt vagy valós események megfogalmazására, képzeletviláguk-fantáziájuk működtetésére bízgatjuk. A feladatok inkább technika-tematika hangsúllyal bírnak. A nagyobbak a tematikus felvetésekkel nehezebben boldogulnak, viszont szívesen fordulnak a világ felé, elmélyülten kísérleteznek az anyagokkal, fogékonyak a vizuális kifejezés problémái iránt, ügyesen konstruálnak. A modern technika elkápráztatja őket, a fénymásolást, projectoros kivetítést, digitális nyomtatást olyan gyakran használjuk, amilyen gyakran csak engedi a kiállított anyag. A technikát önmagában ritkán jelöljük meg problémának, hangsúlyozottan nem kézműves foglalkozást tartunk.

Majd minden alkalommal életkornak megfelelően differenciálnunk kell. Külön dolgozzuk ki kicsiknek és nagyobbaknak is a kérdéseket, feladatokat. Szerencsés, hogy ketten vagyunk, így egy időpontban tudjuk ketté osztani az eltérő életkorú gyerekeket anélkül, hogy időben kellene elválasztanunk a differenciált problémafelvetéshez kapcsolódó foglalkozásokat. A több gyerekes családok együtt tudnak jönni. Bár időnként zsúfoltan vagyunk. Volt olyan alkalom, amikor a galéria kisebbik kiállítóterében 35 gyerek szögelt-kalapált, fűrt-faragott és mázolt.

A kreativitás fejlesztése érdekében a feladatok megvalósításához a szokatlan nézőpontok és szokatlan anyagok alkalmazását szorgalmazzuk. A

régebben – néha több éve – velünk dolgozó gyerekek megszokták és természetesként kezelik a fura helyzeteket. Az újonnan jövő gyerekek számára pedig, az ábrázolási sablonokból való kimozdulást segíti a meglepetésszerű, eddig soha nem tapasztalt szituáció. Határozottan törekszünk a mindennapi, hétköznapi anyagok felhasználására, beépítjük, ami épp a kezünk ügyébe kerül: kiállítás szórólap, elnyomtatott katalógusborító. A múltkoriban egy egész szimfonikus zenekar gyűjtötte a WC-papír hengereket, mikor a Miskolci Szimfonikusok gyerekkoncertje után Ütemvárost építettük fel a gyerekekkel.

A foglalkozásokat megelőző szervezési-anyagbeszerzési manőverekhez egy műértelmezési folyamat is társul. A kiállításokhoz ritkán találunk leírásokat, az értelmezéseket magunk alkotjuk meg. A művészek és műfajok sűrűn változó sokféleségében minden kiállítás kapcsán meg kell találnunk azt a felvállalható értéket, amit a gyerekek felé közvetíteni tudunk.

Időnként azzal is szembesülünk, hogy épp rendezés alatt van az összes kiállítás, így nem tudunk semelyikhez sem kapcsolódni.

Ilyenkor kimegyünk a városba, más múzeumokba, kiállító terekbe térünk be. Vagy visszanyúlunk állandó kiállításainkhoz...

A foglalkozások utómunkálataihoz hozzátartozik a több éve működtetett honlapunk – www.mimumu.atw.hu – folyamatos gondozása. Ezen keresztül szeretnénk a Műhely munkáját bemutatni, működésének minden fontosabb eseményét dokumentálni, valamint rajztanárok, múzeumpedagógusok, helytörténettel foglalkozó pedagógusok számára termékeny lehetőségeket kínálni. Internetes kiadványunk egyszerre szolgál archívumként, tájékoztató felületként, módszertani segédletként, néhány elemében (pl. letölthető fotók, feladatlapok) interaktív lehetőségként.

„Foglalkozások” címszó alatt 2004-től szerepelnek a kétheti rendszerességgel tartott gyermekfoglalkozások anyagai. Az eddigi 50 témát, éves kronológiai sorrendben mutatjuk be. A foglalkozás-képek mellett feltüntetjük a kiadott feladatok szövegét, valamint az utóbbi két évben a műalkotások kapcsán a gyerekekkel való beszélgetés főbb kérdéseit, csomópontjait is.

A „Képtár” hozzávetőlegesen 1000 fényképet tartalmaz, amelyben a munkafolyamatok és az elkészült gyermekmunkák vannak összegyűjtve. A foglalkozások alkalmával fotókat készítünk magáról az eseményről és

*...múzeumpedagógia
az interneten
keresztül...*

metszéspont

minden résztvevő gyerek munkájáról. Ezek rövid időn belül felkerülnek a honlapra az időpont szerint feltüntetett foglalkozás jelzése alá.

Célunk a honlappal egy olyan terület kialakítása, amelyet a felhasználók több rétege tud hasznosítani. A foglalkozásokon, különböző eseményeken résztvevő gyerekek szívesen visszanézik magukat, munkáikat a fotókon, azokat le tudják tölteni. Ügyelünk arra, hogy minden gyerek és minden elkészült gyerekmunka szerepeljen a képeken, még akkor is, ha menet közben elkanyarodott az eredeti feladat felvetésétől. (A foglalkozások, gyerekmunkák folyamatos fotózását is mi oldjuk meg, tovább bonyolítva ezzel szervezési feladatainkat.) A kapcsolattartás fontos lehetőségeként tartjuk számon, a honlap látogatottsága a foglalkozások után ugrásszerűen megnő.

Reményeink szerint az érdeklődő rajztanárok munkájához módszertani felületet, inspiráló ötleteket tudunk nyújtani. A műalkotásokról való beszélgetés kérdéseivel a kortárs művészet megértéséhez kínálunk lehetséges kulcsokat. A feladatok többsége a kiállítás megtekintése nélkül, önállóan is kiadható. A műhely munkája iránt újonnan érdeklődők hasznos információkhoz juthatnak a foglalkozások hangulatáról, tematikájáról, a műhely pedagógiai koncepciójáról, aktuális kezdeményezéseiről.

Ez utóbbira példa a „Mesterkedő” program, amely a galéria egy új, állandó kiállításához, a Miskolci Képzőművészek emlékkiállításához készült. Internetes felhasználásának formája a fiatalok körében népszerű

technika által nyújtott lehetőségek kihasználása, valamint anyagi fedezet hiánya miatt született. Azoknak, akik nem rendelkeznek Internet hozzáféréssel, elkészítettük CD-n sokszorosítható változatát is.

Összeállításánál arra törekedtünk, hogy a kiállítással kapcsolatos minden lényeges tudnivalót tartalmazzon, kiszolgálja a sokrétű közönség igényeit. Olyan anyag megszerkesztése volt a célunk, amely diákoknak, pedagógusoknak egyaránt szól, könnyen elérhető, informatív és változatos.

Huszonhárom képzőművészeti alkotást dolgoztunk fel. A diákok műelemzési szempontokat kapnak az alkotásokhoz rendelt kérdések segítségével, és az azokhoz kapcsolódó feladatok megoldásának összemérésével versenyezhetnek képalkotó képességük terén. A feladatok készítése során nem esztétikai alapú elbírálás szándékával közelítettünk a képekhez, hanem Bodóczy István szavaival: „az érzékelés érzékenységét fokoztuk”.

A feladatokat megjelöltük életkori különbözőségük szerint. Vannak egy és több kép együttes összevetését igénylők. A feladatok kidolgozásánál, megfogalmazásánál és elrendezésénél hangsúlyos szempont volt, hogy pedagógus segítsége nélkül is megoldhatóak legyenek. De szükség esetén akár velünk is kapcsolatba léphetnek személyesen, vagy e-mail útján. Fontosnak tartottuk, hogy ne csak reprodukció alapján, hanem közvetlenül, a helyszínen is megismerjék a műalkotásokat. A kiállítás megtekintése valós élményként jelentkezzen. Ennek érdekében közös tárlatlátoga-

metszéspont

tásokat is hirdettünk. (Hasznos következtetések levonására ad lehetőséget pl., ha az Interneten megismert képeket eredeti formájukban is megtekinthetik, és e kettőt összevethetik.) A feldolgozás szakkifejezéseit kislexikonba gyűjtve értelmeztük.

A pedagógusok számára, a fentiek mellett csatoltuk a művészek életútjáról és a város képzőművészeti életének alakulásáról készített tanulmányokat. Természetesen nem maradhatott el a kiállítás látogatási rendjének, infrastrukturális hátterének ismertetése sem. A kiállításhoz kapcsolódóan kidolgoztunk iskolai csoportok számára alkalmazható vezetéseket, foglalkozásokat.

A pályázat tervezésekor figyelembe vettük a vizuális kultúra oktatása során alkalmazott új, portfóliós formakövetelményeket. Gondoltunk azokra a fiatalokra, akik nem részesülnek képzőművészeti képzésben. Olyan feladatunk is van, amely számítógépes technikával, PowerPointos bemutató készítésével oldható meg.

Hangsúlyt fektettünk a pályázat kiírásának esztétikai megjelenésére. Autodidakta módon elsajátított weblapszerkesztő ismeretünk korlátai mellett törekedtünk az igényességre, az áttekinthetőségre és az egyszerűsége. (Sajnos az ingyenes tárlóhely reklámcsíkja beletüremkedik oldalainkba.)

Munkánkat megjelenése előtt Bodóczy Istvánnal lektoráltattuk. Fontosnak tartottuk, hogy olyan anyag kerüljön ki kezeink közül, amely szakmailag korrekt és értő szemek által korrigált.

A múzeumpedagógiai foglalkozások és egyéb történések minősége a lokális változók függvénye. Minden kiállításra, múzeumra saját pedagógiát kell kidolgozni, mely ott helyben alkalmazható és szakmai szempontból helytálló. Idomulnia kell az intézmény profiljához, a működés lehetőségeihez, tükröznie kell a működtető pedagógusok szemléletét. Lokálisan kell megtalálni, kidolgozni azt a pedagógiai koncepciót, ami az intézményi és személyi feltételek között örömmel vállalható minden résztvevője számára.

*...gondoltunk
azokra, akik
nem részesülnek
képzőművészeti
képzésben...*